ZSIGMOND CSABA

VÉDETT FAJOK NEMZETKÖZI CSEMPÉSZETE ÉS A SZERVEZETT BŰNÖZÉS

1. Bevezetés – A vadon élő állat és növényfajok védelmét biztosító nemzetközi egyezmények

Amióta ember él a Földön a vadon élő állatokra vadászik, növényeket gyűjtöget[1], mely eleinte létfenntartási célból történt (étkezés, hideg elleni védelem ruházkodás). A későbbiekben az emberi társadalmak fejlődésével ezek a célok bővültek. A világbirodalmak kialakulásával töménytelen mennyiségű növényi és állati származékot használtak fel a változatos igények kielégítésére.[2] Így a vadászatot, vagy az állatok élve befogását, növények gyűjtését nem csupán létfenntartás céljából végezték, hanem státusz szimbólum kifejezése, trófeák, dísztárgyak készítése, szórakoztatás, úri hóbortok céljából is. Mindez oda vezetett, hogy az évszázadok során bizonyos állat és növényfajok teljesen kipusztultak, vagy a kipusztulás szélére kerültek. A történelmi idők során mai értelemben vett természetvédelmi jogszabályok melyek egyes fajok védelmét szolgálták volna egészen a XX. századig nem léteztek. A vadászatot korlátozó korabeli intézkedések, szabályok léteztek ugyan, de ezek elsősorban az uralkodó vagy kiváltságos réteg érdekeit szolgálták, a vadállományt a vadászatra jogosultak érdekében védték, tartották fenn.

Az állat és növényfajok nemzetközi védelmében kiemelkedő volt az ún. washingtoni egyezmény (CITES)[3] elfogadása 1973. március 3-án. Az egyezmény a veszélyeztetett állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét szabályozza. A részes államok kötelezettséget vállaltak arra, hogy a veszélyeztetett állat és növényfajok védelme érdekében a szükséges közigazgatási vagy büntetőjogi eszközöket alkalmazzák. Az egyezmény gyenge pontja az, hogy nem határozza meg egyértelműen a részes államoknak azt, hogy milyen formában szankcionálják a védett fajokkal kapcsolatos jogsértéseket, így van olyan állam, ahol bűncselekménynek, van ahol csupán szabálysértésnek minősül a védett fajokkal kapcsolatos jogsértés. A CITES-hez hazánk 1985-ben csatlakozott, kihirdetésére az 1986. évi 15. törvényerejű rendelettel került sor, majd később a Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény kihirdetéséről 2003. évi XXXII. törvénnyel vált a belső jog részévé.

Az egyezmény három függelékéből az I. számú függelékben találhatóak a kipusztulással fenyegetett növény- és állatfajok, melyek szigorú védelem alatt állnak, az egyezmény ezekkel a fajokkal kapcsolatban mindenfajta kereskedelmi tevékenységet tilt. A II. számú függelékben találhatók azon fajok felsorolása, melyek nem veszélyeztetett fajok, azonban velük való kereskedelem szigorú feltételek között lehetséges, ún. CITES engedély

[1] Daan P. van Uhm: The illegal wildlife trade, Inside the World of poachers, smugglers and traders, Springer Internatonal Publishing AG, Switzerland, 2016. 279. o.
[2] Ragályi J. Róbert: Illegális állatkereskedelem, Belügyi Szemle, 1997/4. 75. o.
[3] Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora – Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről (CITES)

birtokában. A III. számú függelékben találhatók azon fajok melyekről bármely részes fél megállapította, hogy saját területén nemzetközi védelemben kell részesíteni.

Az Európai Unióban a védett fajok nemzetközi védelmét közösségi szinten a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által történő védelméről szóló 338/97/EK Rendelet (1996. december 9.) valamint mellékletei szabályozzák, mely a CITES-el összhangban, illetve annál szigorúbban korlátozza a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmét.[4]

2. A nemzetközi csempészet jellemzői

Bizonyos veszélyeztetett állat vagy növényfajok iránti kereslet fejlettebb országokban jelentősen megnőtt az utóbbi évtizedekben, mely gyakorlatilag a veszélyeztetett fajok veszélyeztetettségét tovább növeli. A kereslet megjelenése, növekedése magával hozta a védett fajokkal való illegális kereskedelmet, melynek lebonyolítására nemzetközi csempészhálózatok jöttek létre.

Az ENSZ Bűnmegelőzési és Kábítószerügyi Hivatala (UNODC) a „vadon élő állatok és növények illegális kereskedelme" témában egy átfogó jelentést készített. [5]A jelentésből többek között megismerhető, hogy 1999-től 2015-ig világszerte az eljáró hatóságok milyen arányban foglaltak le az egyes osztályokba tartozó állatokat. Eszerint a lefoglalt állatok 30%-a hüllő, 28%-a emlős, 17%-a korall, 9%-a madár, 6%-a hal és 10% egyéb osztályba sorolandó.[6] A kereslet különböző okokból jelent meg: étkezési, gyógyászati (orrszarvú tülök), divat (hüllők bőre), kozmetikai célok, vagy hobbyállatok tartása (papagájfélék) céljából, illetve dísztárgyak készülhetnek belőlük (elefántcsont).[7] Ezért az állatokat élve, vagy elpusztítva, feldolgozva szállítják.

A nemzetközi szakirodalom[8] akárcsak más illegális termékek nemzetközi csempészeténél, forgalmánál megkülönböztet forrásországokat, tranzitországokat és célországokat. A forrásországokra általában jellemző (melyek elsősorban a harmadik világbeli ún. fejlődő országok), hogy igen gazdag élővilággal rendelkeznek, azonban gazdaságilag gyengék, a szegénység általános, erős a korrupciós fertőzöttség, gyengén működő rendészeti, igazságszolgáltatási rendszerük van, melynek köszönhetően a védett fajok illegális orvvadászata, az országból való illegális exportja sem ütközik komolyabb akadályba.[9] Tranzitországnak tekinthetők azok az államok melyek területén szárazföldi, vízi, vagy légi úton a védett fajokat a csempészetet végző személyek átviszik. [10] A tevékenységben nem minden esetben szerepelnek tranzitországok pl. ha a csempészet szomszédos országok között bonyolódik, vagy közvetlen légi, vízi járaton keresztül történik e tevékenység. egymástól távoli országok között. A célországok rendszerint gazdasági, ipari

[4] Európai Bizottság: A vadon élő fajok kereskedelmének szabályozása az Európai Unióban, Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala, Luxembourg, 2007, 13. o.
[5] World wildlife crime report, Trafficking in protected species, United Nation Office on Drugs and Crime, Vienna, 2016.
[6] Uo.
[7] Uo.
[8] Daan P. van Uhm: i.m. 103-111. o.
[9] Boekhut van Solinge: The illegal exploitation of natural resources, In. Paoli, L.(Ed.) The Oxford Handbook of Organised Crime, Oxford, 2014. 501.o.
[10] Az Európai Unió nagyobb nemzetközi repülőterei (Amsterdam), kikötői (Hamburg) sok esetben tranzit szerepet töltenek be egyes védett fajok, vagy azok származékainak csempészetében, így például az elefántcsont, orrszarvú tülök Távol Keletre való csempészetében.

szempontból fejlett országok, melyekben az élővilág kevésbé olyan gazdag, mint a forrásországban. Tipikus célországok az Európai Unió egyes nyugati országai: az EU-TWIX[11] adatai szerint 2001-2010-ig terjedő időszakban például a csempészett védett fajok 38%-át Németországban foglalták le, 14%-át pedig Hollandiában.[12] Elsősorban célország az Egyesült Államok, ahová tömegesen csempésznek védett papagájfajokat, hüllőket egyes latin amerikai országokból.[13]

Megjegyzendő, hogy a gyakorlatban egyes államok nem minden esetben tisztán töltik be csupán a forrás, tranzit, vagy célország szerepét, gyakran keverednek ezek a szerepek, pl. ez gyakran megfigyelhető egyes dél-kelet ázsiai országoknál: Thaiföldre, Kínába, vagy Malajziába mint célországokba csempészik az elefántcsontot, de mint forrásországokból ezekből az államokból ugyanakkor hüllők bőrét csempészik Európába, vagy az Egyesült Államokba.[14]

A csempészek módszerei gyakran a drogkereskedők módszereihez hasonlóak. Az EU-TWIX adatbázis a lefoglalt illegális szállítmányok vonatkozásában rögzítette a csempészet módszerét. Eszerint az illegális termékeket jellemzően az alábbi módszerekkel csempészik: konténerben, legális teherszállítmány közé rejtve, személyi poggyászban, postai úton, járművek helyiségeiben elrejtve, járművekben kialakított rejtekhelyeken, a csempészett termék átalakításával, illetve az utazó ruhája alá rejtve. A szállítási módok közül az alábbi 5 típus ismert: légi úton (ez a leginkább jellemző), szárazföldön mely egyaránt jelenthet személygépkocsival, tehergépkocsival, vagy akár gyalogosan való csempészetet, folyón vagy tengeri úton, illetve vasúton.

Az Interpol 2010-ben egy kézikönyvben összegezte a vadon élő állat és növényfajok csempészetével kapcsolatos további módszereket, melyeket az egyes államok vám- illetve nyomozó hatóságai által átadott jelentések alapján állítottak össze.[15] A kézikönyv szerint a csempészek rendszeresen rejtenek kisebb dolgokat ruházatba (pl. papagájtojások), de nem ritkán egészen extrém esetek is előfordulnak: volt arra is példa, hogy iguanát (védett gyíkfaj) vagy védett kisebb madarakat műlábba rejtettek el. Az elefántcsontot Afrikából rendszerint konténereken hajókon csempészik Ázsiába, oly módon, hogy legális árut szállítanak, és a legális áruk mögé egy rejtett rekeszt alakítanak ki, melyben elrejtik az elefánt agyarakat. Kétéltűeket (békafajok) fém filmdobozba rejtve, feldolgozott majomhúst bejelentett élelmiszer szállítmány közé rejtve, papagájokat élve személygépkocsik hátsó ülése mögé, illetve tobzoskákat személygépkocsi pótkerekébe rejtve.

Az illegális elefántcsont kereskedelem egyes jelentések szerint[16] olyan méreteket öltött, hogy egy-egy ilyen illegális csempészszállítmány gyakran 1,5 és 7 tonna közé tehető, a konténereket fantomcégek nevén bérlik, illetve nem ritkán korrumpálják a vám és egyéb kikötői hatóságokat. Egyes beszámolók szerint arra is volt példa, hogy nagy értékű élő

[11] EU-Twix: A Traffic nemzetközi civil szervezet által működtetett adatbázis, mely a hatóságok által lefoglalt védett állat és növényfajok adatait tartalmazza

[12] Németország a legnagyobb fekete kaviár importőrként ismert, illetve magas számban csempésznek Hollandiába védett papagájfajokat illetve sólyomféléket.

[13] Peter Reuter – David O'Reagaen: Smuggling wildlife in the Americas:scale, methods, and links to other organised crimes, Global Crime, 2.o., United Kingdom, Taylor and Francis, 2016.

[14] Daan P. van Uhm: i.m. 106. o.

[15] Interpol's Wildlife Smuggling Concealment Case Study Handbook, Interpol, Lyon, 2010.

[16] Tom Milliken: Illegal wildlife trade in ivory and rhino horn. TRAFFIC INTERNATIONAL, Cambridge, 2014. 15. o.

madarak voltak a csempész lábára erősítve, melyre nadrágját hajtotta, vagy alsóneműbe kisebb hüllőket rejtettek, illetve teknősöket kézipoggyászba.[17]

A CITES engedélyhez kötött csempészett állatoknál és növényeknél a CITES engedélyek vonatkozásában öt visszaélés típussal találkozhatunk: hamis engedély, hamisított engedély, vagy hamis iratokkal megszerzett valótlan tartalmú valódi CITES engedély, érvénytelen vagy lejárt engedély, illetve az engedély teljes hiánya. A csempészek vonatkozásában 3 féle típus különböztethető meg:

1. kisebb tételben védett állat vagy növénnyel kereskedő csempészek,
2. olyan legális állatkereskedők az illegális üzletben is benne vannak,
3. bűnszervezeteknek dolgozó csempészek.

3. A szervezett bűnözés megjelenése

A nemzetközi szakirodalom szerint a XX. század végétől az illegális vadkereskedelem (*wildlife trafficking*) jövedelmező üzletággá vált, ezért a szervezett bűnözői csoportok egyik fő profilja lett a kábítószer, ember, és fegyverkereskedelem mellett.[18] Világszerte jellemző, hogy a csempészek, kereskedők csak az esetek kis százalékában buknak le, illetve lebukás esetén a büntetés enyhe, viszont az elérhető haszon óriási. Jó példa erre az orrszarvú tülök, ugyanis a CITES védelem alatt álló állat tülkének kilogrammonkénti ára magasabb, mint az arany vagy platina ára.[19]

A kutatások szerint a legértékesebb termékekkel (elefántcsont, orrszarvú tülök) való illegális kereskedelemben a klasszikus, és mindenki által jól ismert ún. „maffia típusú" bűnszervezetek is részt vesznek: a kínai triádok, egyes afrikai terrorszervezetekkel összefonódó bűnszervezetek, illetve bűnkartellek.[20] Ezek a hírhedt bűnszervezetek egyéb illegális csempésztevékenységük (kábítószer, ember, fegyver, dohánytermékek stb) mellett végzik a védett fajok kereskedelmét, melynek a csempészet csak az egyik szakasza. Mint más illegális kereskedelmi tevékenységükben, ebben is több szintű, jól szervezett munkamegosztás figyelhető meg: orvvadászok, közvetítők, csempészek, kereskedők vesznek részt, az illegális áruk e szereplőkön haladnak keresztül. A láncolat végén állnak a bűnszervezet azon tagjai, vezetői, akik az egész illegális láncolatot irányítják, és a tevékenységből eredő profitot lefölözik. Ez a munkamegosztás igen jól tetten érhető a legértékesebb illegális termékek – elefántcsont és orrszarvú tülök – kereskedelmében.

A szakirodalom szerint nem elhanyagolható azon bűnözői társulások, kereskedő-csempész hálózatok részvétele sem e tevékenységben, amelyek nem a klasszikus bűnszervezeti struktúra alapján szerveződnek (félig struktrúrált szerveződések)[21]. Ezekre nem jellemző a piramis szerű felépítés, szigorú hierarchikus rend, erős belső fegyelem, hanem inkább rugalmasan szerveződő, ámde állandó működésen alapuló csoportokként működnek. A klasszikus piramis szerű szervezetekkel közös vonásuk a munkamegosztás, amely a kutatások szerint a piramis típusú szervezetekhez hasonlóan szerveződnek, vagyis orvvadászok-közvetítők-csempészek-kereskedők vesznek részt a tevékenységben. Nem

[17] Daan P. van Uhm: i.m. 112. o.
[18] World wildlife crime report, Trafficking in protected species, United Nation Office on Drugs and Crime, Vienna, 2016. 23.o.
[19] Elek Balázs: Az orvvadászattól a terrorizmus finanszírozásáig, Terror és elhárítás 2016/1.szám. 112.o.
[20] Daan P. van Uhm: i.m. 237. o.
[21] Uo. 56-59. o.

elhanyagolható tény, hogy gyakran korrupciós kapcsolatok kihasználásával végzik az illegális termékek csempészetét, forgalmazását.

Ha megvizsgáljuk a bűnszervezetekre vonatkozó nemzetközi jogi meghatározást, látható, hogy a szervezett bűnözői csoport fogalomnak megfelelhető az utóbb hivatkozott bűnözői csoportok tevékenysége is. A szervezett bűnözői csoport fogalmát az ún. Palermói egyezmény határozza meg. Az ENSZ a nemzetközi szervezett bűnözés elleni hatékony harc elősegítése, továbbá a szervezett bűnözés megelőzése érdekében a részes államok közreműködésével alkotta meg 2006-ban az úgynevezett Palermói egyezményt, melyet hazánk az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről szóló 2006. évi CI. törvénnyel ratifikált. Az egyezmény az alábbiak szerint fogalmazta meg a szervezett bűnözői csoport fogalmát:*„szervezett bűnözői csoport": bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve;*[22]

Tekintettel arra, hogy a hivatkozott félig strukturált csoportok általában három, vagy annál több főből szerveződnek, munkamegosztás alapján, összehangoltan működnek (nem ritkán korrupciós kapcsolatokkal rendelkeznek), céljuk anyagi haszonszerzés kijelenthető, hogy az egyezmény alapján szervezett bűnözői csoportnak tekinthetők az ún. félig strukturált bűnözői csoportok is.

4. Fellépés a nemzetközi csempészet ellen

A védett fajok kereskedelmét és csempészetét bonyolító nemzetközi bűnszervezetek (hálózatok) teljes felderítése az esetek nagy részében elmarad. A tapasztalatok szerint a teljes bűnszervezet felderítése helyett, csak a tetten ért orvvadászok, csempészek ellen folytatják le a büntetőeljárást, melynek eredménye gyakran pénzbüntetés.[23]

Az EUROJUST 2013-as éves jelentésében szerepel, hogy a tagállamok a környezeti bűncselekmények felderítésére közös nyomozócsoportot elenyésző számban alkalmaztak, az EU-n belüli bűnügyi együttműködés kevésbé valósult meg. Még a 2013-as évben „*A környezetet károsító bűncselekmények ügyében folyó büntetőeljárások fokozott Unió koordinációja felé. Az EUROJUST szerepe*" címmel tartott értekezletet az Európai Ügyészi Hálózat bevonásával. Az értekezleten a tagállamok közötti szorosabb együttműködést, illetve a harmadik államokkal való kölcsönös információcserét határozták meg. A következő évben 2014-ben e témában részletes jelentés készült a Tanács számára.[24]

A sikeres együttműködésre jó példa a 2015-ben az Europol irányítása alatt bonyolított COBRA III művelet, mely a vadon élő állatokkal és növényekkel összefüggő globális bűnözés elleni művelet volt. Az akcióban 25 tagállam az Interpol és az Eurojust vett részt a vadon élő fajok jogellenes kereskedelme elleni küzdelemmel foglalkozó Uniós csoport égisze alatt. A művelet elsősorban elefántcsontot és orrszarvú tülköt csempésző bűnözőket célozta, akik az Afrikából induló és Európán át az ázsiai (főleg kínai és vietnámi) piacokra vezető útvonalakon tevékenykednek. Ennek során 70 átfogó nyomozást hajtottak végre 25 részt vevő államban, valamint 600 lefoglalás történt, amelyek többek között nagy

[22] 2006. évi CI. törvény 2. cikk a) b) pontok
[23] Tom Milliken: i.m. 20. o.
[24] Eurojust: Éves jelentés – 2012, Eurojust, Haag, 2013. 40.o.

mennyiségű védett kivonatot tartalmazó modern gyógyszert, valamint több ezer kilogramm kivágott fát érintettek.[25]

5. Összefoglalás

Az emberi civilizáció fejlődésével az állatok és növények iránti kereslet már nem csupán létfenntartási célok szerint alakult. E jelenség tömegessé. határokon, kontinenseken átnyúló globális tevékenységgé vált, ami oda vezetett, hogy egyre több állat és növényfaj pusztult ki, vagy került veszélybe. Ezen fajok védelmében a nemzetközi közösségek a nemzetközi jog részét képező egyezményeket fogadtak el, melyek a gyakorlatban több kevesebb sikerrel biztosítják a fajok védelmét. Tekintettel azonban a jogi védettségre és a kereslet további fennállására a védett fajokkal való kereskedelemmel, csempészettel már meglévő bűnszervezetek, szindikátusok is elkezdtek foglalkozni, illetve kifejezetten erre specializálódott bűnözői csoportok alakultak. A csempészek különböző agyafúrt módszereket alakítottak ki a határőrizeti és vám szervek kijátszására, és nem ritkán korrupciós kapcsolatokkal is bírnak.

Az általános tapasztalatok szerint az egyes országok bűnüldöző hatóságai még nem készültek fel ezen bűnszervezetek elleni hatékony fellépésre, mivel a nemzetközi jelentések szerint elsősorban a tetten ért orvvadászok, futárok, csempészek ellen folytatják le a büntetőeljárásokat. A jövőbeni hatékonyabb fellépés alapja a szorosabb, több szintű nemzetközi összefogás lehet.

[25] Eurojust: Éves jelentés – 2015, Eurojust, Haag, 2016. 45.o.